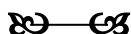

**การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ***
**THE DEVELOPMENT OF THE TEACHING AND LEARNING OF DHAMMA
SCRIPTURES OF DHAMMA DIVISION OF SAMUTPRAKAN PROVINCE**

พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุญโณ), ประเสริฐ ธิลา, พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ,
พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จันทสาร), อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า
Phrakhukittiwitsuttiwat (Sompong Sumphunno), Prasert Thilao, PhramahaKrisada
Kittisobhano, Phrametidhammajan (Prasarn Chanthasaro), Apinya Chatchorfa
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail. com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการและนำเสนอการพัฒนา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 273 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการมีการส่งเสริมและพัฒนารับการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถในการสอนเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนักรธรรมร่วมด้วยระหว่างอยู่ในโครงการ 2. กระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และเมื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อกระบวนการทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 0.826) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 3. การพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรแผนกธรรมให้ทันสมัย การปรับปรุงหนังสือเรียนให้น่าสนใจ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน จัดการเรียนการสอนผสมผสานสาระความรู้ คุณธรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนทำให้น่าสนใจน่าเรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน; พระปริยัติธรรมแผนกธรรม; คณะสงฆ์

*Received July 25, 2021; Revised August 10, 2021; Accepted August 11, 2021

Abstract

Objectives of this article were to analyze the general condition, process and to present the development of Dhamma learning and teaching conducted with the mixed methods; The qualitative research method collected data from 20 key informants by in-depth-interview and 10 participants in focus group discussion and analyzed data by content descriptive interpretation. The quantitative method collected data from 181 samples from 273 students and analyzed data with frequency, percentiles, means and standard deviation, SD.

The research findings were as follow; 1. The Sangha of Samut Prakan Province was a continuous promotion and development of the teaching of the Buddha Dharma. Educational personnel had good knowledge and ability to teach. Organizing a summer novice ordination activity and encouraging students to participate in the Dharma during the project. 2. Processes including planning, organizing Personnel management, administration, coordination, reporting and when surveying the opinions of the samples were found that the opinions were at a moderate level ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 0.826), and when considering each aspect, it was found that the opinions were at a moderate level in all aspects. 3. Development, including the development of a modern curriculum for the Dharma department by making the textbook interesting. Organizing content and activities in accordance with learners' needs. Teaching and learning that combines knowledge and morality in teaching media. The use of teaching materials that were suitable for the lesson made it interesting and interesting to learn.

Keywords: Teaching and Learning Development; Dhamma Scriptures of Dhamma; Sangha

บทนำ

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับพื้นฐาน ซึ่งได้ดำเนินมาเป็นเวลาช้านาน โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานกำเนิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2454 เป็นต้นมา การศึกษาแผนกนี้มี ส่วนช่วยการคณะสงฆ์และช่วยในการพัฒนาชาติบ้านเมือง เป็นปัจจัยส่งเสริมศีลธรรมและ วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีคณะสงฆ์และรัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาส่วนนี้ตลอดมา (กรมการศาสนา, 2526) ซึ่งการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ประกอบด้วยการศึกษาหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้คือ 1. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม มี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก 2. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มี 9 ระดับ ได้แก่ ประโยค 1-2 จนถึง เปரியุทธธรรม 9 ประโยค 3. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวิชาการพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนปฏิบัติภาษาบาลีและธรรมวินัย เป็นวิชาบังคับแก่น 36 หน่วยกิต ในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น และ 21 หน่วยกิต ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวม 57 หน่วยกิต (สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, 2543)

สำนักศาสนศึกษา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นองค์การศาสนศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นสถานที่ให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร เป็นแหล่งผลิตบุคลากรทางศาสนาที่มีคุณภาพ ดังนั้นการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ซึ่งการบริหารโรงเรียนพระ ปริยัติธรรมขึ้นอยู่กับคณะผู้บริหารของโรงเรียนเอง แต่ละโรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ เป็นอิสระและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและเทคนิคการบริหารของเจ้าสำนัก หรือเจ้าอาวาสและคณะผู้บริหาร โดยมีผลการสอบได้และสอบตกของนักเรียนพระปริยัติธรรม เป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการบริหารสำนักเรียน

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีพระสงฆ์สามเณรจำนวนมาก และประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมอยู่หลายประการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากสถิติผลการ สอบพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีจำนวนพระภิกษุที่ศึกษาและเข้าสอบ จำนวน 1,207 รูป สอบได้เพียง 748 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.97 เท่านั้น (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ, 2562) นับว่าเป็นจำนวนที่ต่ำมาก สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของการจัดการเรียนการสอน

ของคณะสงฆ์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมยังไม่ประสบความสำเร็จ

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าให้ทราบว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ ได้ดำเนินการด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง ตลอดจนปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ผลการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลที่สำคัญที่คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ สามเณร ที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 1,207 รูป

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ พระสงฆ์-สามเณร ที่ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จำนวน 273 รูป สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัย โดยทำการสุ่มโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 18 รูปหรือคน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 4 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 4 รูปหรือคน กลุ่มที่ 3 นักจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 5 รูปหรือคน กลุ่มที่ 4 ข้าราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 รูปหรือคน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples)

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติเป็นพระสังฆาธิการและนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถ และคุณสมบัติเหมาะสมในการตอบประเด็นการวิจัย เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 10 รูปหรือคน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samples)

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.3 แบบสอบถาม

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ (Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.864

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับพระสงฆ์ สามเณร ที่ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 273 ชุด และเก็บคืนด้วยตัวเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน 273 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปและสภาพปัญหาในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ด้านจุดแข็ง (Strengths) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีการวางแผนการจัดการเรียนการสอนแผนกธรรม แบ่งหน้าที่การทำงาน มีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถในการสอนเป็นอย่างดี ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา ถวายภัตตาหารเพล น้ำปานะ แต่ผู้เรียน ด้านจุดอ่อน (Weakness) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า พระสงฆ์ สามเณร บวชใหม่ลดจำนวนน้อยลงทุกปี ทำให้ผู้เรียนลดจำนวนลงด้วย หลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมยังล้าสมัยไม่ปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการศึกษาแผนกธรรม สำนักเรียนขาดอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน คอมพิวเตอร์ และสิ่งจำเป็นในการสอน ด้านโอกาส (Opportunity) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า สนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาให้มีศักยภาพพัฒนาสำนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทุกด้านอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนันทกรรมร่วมด้วยระหว่างอยู่ในโครงการ ด้านอุปสรรค (Threat) ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม

แผนกรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า สภาพปัญหาเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของประชาชนทำให้ผู้บวชเรียนลดจำนวนลง ขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ ผู้สอนที่มีความรู้ความเข้าใจในการสอน ขาดงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอในการบริหารจัดการสำนักเรียน การเรียนการสอนยังไม่ปรับปรุงให้ทันสมัย เนื้อหาสาระสํานวนโบราณ เข้าใจยาก

2. กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า

ด้านการวางแผน มีการวางแผนให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของสำนักเรียน ผู้บริหารสำนักเรียนมีการวางแผนงานการปฏิบัติงาน ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ผู้บริหารสำนักเรียนปรับเปลี่ยนแผนการเรียนการสอนตามเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนชัดเจน เหมาะสมตามที่กำหนดไว้

ด้านการจัดองค์การ มีการกำหนดโครงสร้างในสำนักเรียน แบ่งหน้าที่และกระจายอำนาจในการวางแผนการเรียนการสอน จัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และพัฒนาบุคลากรในการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารสำนักเรียน สรรหาบุคลากรเหมาะสมกับตำแหน่งงาน

ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับบุคลากรในสำนักเรียน

ด้านการอํานวยการ การมอบอำนาจในการสั่งการและการตัดสินใจให้กับบุคลากรภายในสำนักเรียน ผู้บริหารมีการควบคุม กำกับดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักเรียน การให้ความสำคัญและความจำเป็นในการประสานงานภายในสำนักเรียน ผู้บริหารสำนักเรียนมีภาวะผู้นำ การอํานวยการ การประสานงานในสำนักเรียน

ด้านการประสานงาน มีความสมํ่าเสมอในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกสำนักเรียน การอํานวยความสะดวกให้บุคลากรในการติดต่อประสานงานกับสำนักเรียน ผู้บริหารสามารถประสานงานแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสำนักเรียนได้อย่างรวดเร็ว การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครูอาจารย์ ผู้สอน

ด้านการรายงาน ครูอาจารย์ผู้สอนมีการรายงานสรุปผลการเรียนการสอนของผู้เรียน ผู้บริหารนำผลการรายงานมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ การประเมินผลการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเป็นประจำ การรายงานผลการดำเนินงานของสำนักเรียนให้ทุกฝ่ายรับทราบ

ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณสนับสนุนสำนักเรียนจากสำนักงานพระพุทธศาสนา และผู้มีจิตศรัทธา สำนักเรียนมีการตั้งงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินงานประจำปี งบประมาณสนับสนุนสำนักเรียนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน

ด้านฉันทะ ความพอใจ บุคลากรได้รับการพัฒนาอบรมความรู้ทักษะในการสอนอยู่เสมอ ผู้บริหารสำนักเรียนสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้กับผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนการสอน

ด้านวิริยะ ความเพียร ผู้บริหารสำนักเรียนต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนพยายามหากิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนของนักเรียนเพื่อให้ครูนำไปปรับปรุงวิธีการสอนต่อไป

ด้านจิตตะ ความคิด บุคลากรทางการศึกษามีความตั้งใจทำงานขยันอดทนเสียสละ ในการทำงาน ปรับปรุงพัฒนากระบวนการสอนให้มีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ด้านวิมังสา ความไตร่ตรอง มีการพิจารณาไตร่ตรองการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนแผนกธรรม ครูอาจารย์ผู้สอนเตรียมการเรียนการสอนในรายวิชานั้น ๆ ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$, S.D. = 0.826) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

3. การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ

ด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรแผนกธรรมให้ทันสมัย การปรับปรุงหนังสือเรียนให้น่าสนใจ จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ส่งเสริมการเรียนนักเรียนให้กับเยาวชนในโรงเรียน

ด้านการจัดการเรียนการสอน จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน จัดการเรียนการสอนผสมผสานสาระความรู้ คู่คุณธรรม ใช้สื่อการเรียนการสอนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนโดยใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนทำให้น่าสนใจ น่าเรียน การใช้สื่อและนวัตกรรมทันสมัยช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียน ใช้สื่อการเรียนการสอนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ การใช้อินเทอร์เน็ตค้นคว้าข้อมูลเรียนรู้ด้วยตนเอง

ด้านเทคนิคการสอน ผู้สอนต้องหาวิธีการให้ทันการเปลี่ยนแปลงในการเปิดกว้าง การจัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ พัฒนานวัตกรรมใหม่ช่วยสอน เช่นการเรียนออนไลน์ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสอนให้น่าสนใจ

ด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลต้องชัดเจนครอบคลุม เนื้อหาที่เรียน กำหนดเกณฑ์ขอบเขตและออกแบบการวัดและประเมินผล การดำเนินการ วัดและประเมินผลก่อนและหลังเรียน ผู้สอนสรุปผลการเรียน และนำไปพัฒนาการสอนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพทั่วไปในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติ ธรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรทางการศึกษามีความรู้ ความสามารถ ในการสอนเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนและส่งเสริมให้เรียนนันทกรรมร่วมด้วยระหว่างอยู่ใน โครงการจุดอ่อนและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนยังไม่ทันสมัยขาดสื่อการสอนที่ น่าสนใจ อีกทั้งจำนวนผู้บวชเรียนในปัจจุบันเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง จากความเจริญด้าน การศึกษายุคใหม่ทำให้มีผู้บวชเรียนลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระ ปลัดปริชา นนทโก (จุลเจียร) (2560) พบว่า หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า สภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง พบว่า มีสภาพ ปัญหา 4 ประเด็นหลักคือ 1) ด้านหลักสูตร พระสอนศีลธรรมไม่เข้าใจเนื้อหาสาระใน หลักสูตรที่โครงการพระสอนศีลธรรมกำหนดให้ ไม่สามารถกำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้อง กับหลักสูตรได้ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดความรู้ความสามารถในการสร้างความ สนใจนักเรียน ไม่สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดีเท่าที่ควร 3) ด้านการผลิตและใช้สื่อ พระ สอนศีลธรรมยังใช้สื่อการสอนที่ ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และไม่ ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน 4) ด้านการวัดและ ประเมินผล พระสอนศีลธรรมยังขาดความรู้ เกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผล ความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง และความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์คะแนน

กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวางแผน มีการวางแผนให้สอดคล้องตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของสำนักเรียน ด้านการจัดองค์การ มีการกำหนดโครงสร้างใน สำนักเรียน แบ่งหน้าที่และกระจายอำนาจในการวางแผนการเรียนการสอน ด้านการจัด บุคลากรปฏิบัติงาน การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ด้านการอำนวยการ การมอบอำนาจในการสั่งการและ

การตัดสินใจให้กับบุคลากรภายในสำนักเรียน ผู้บริหารมีการควบคุม กำกับดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักเรียน ด้านการประสานงาน มีความสม่ำเสมอในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกสำนักเรียน ด้านการรายงาน ครูอาจารย์ผู้สอนมีการรายงานสรุปผลการเรียนการสอนของผู้เรียน ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณสนับสนุนสำนักเรียนจากสำนักงานพระพุทธศาสนา และผู้มีจิตศรัทธา การนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความคิด และ วิมังสา ความไตร่ตรอง มาพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ผู้สอน ให้มีอิทธิบาท 4 มีความพอใจในการสอน ให้ลูกศิษย์มีความรู้ เพียรหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ ๆ มาช่วยสอน คิดและไตร่ตรองที่จะให้ลูกศิษย์ได้ประสบความสำเร็จจากการเรียน เมื่อนำเอาหลักอิทธิบาท 4 พัฒนาครู และผู้เรียนแล้ว สามารถพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้พัฒนาตามไปด้วย เพราะการพัฒนาต้องพัฒนาบุคลากรก่อน ถึงค่อยไปพัฒนาวัตถุ ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูศรีอรรถศาสตร์ มหาโตโต (2560) พระครูวิสุทธิธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทธิ) (2561) พบว่า (1) ด้านหลักสูตร การจัดเนื้อหาวิชาให้ร่วมสมัยมากขึ้นและให้สอดคล้องกับปัจจุบัน ปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย (2) ด้านครูผู้สอน ส่งเสริมให้ผู้สอนอบรมวิชาครูเพื่อพัฒนาเทคนิควิธีการสอน สร้างขวัญกำลังใจแก่ครูผู้สอน ส่งเสริมให้บรรจุเป็นครูประจำชั้น สร้างแรงจูงใจด้วยการจัดนิยัตถ์ถวาย (3) กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนต้องยึดหลักการพื้นฐานเดียวกันทั้งระบบ เน้นขบวนการเรียนรู้ตั้งคำถามเพื่อแก้ปัญหา สอนหลักการแบบให้คิดวิเคราะห์เป็นด้วยเหตุผล (4) สื่ออุปกรณ์การสอน ปรับปรุงตำราให้ทันสมัยเป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่งเสริมการผลิตสื่ออุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยมีความหลากหลายการใช้สื่อสมัยใหม่แบบออนไลน์ เช่น E-learning เป็นต้น มาเสริมการสอนให้เหมาะสม (5) วัดผลและประเมินผล ควรปรับเกณฑ์การวัดผลโดยเน้นความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ ควรจัดให้มีการวัดผลทุก 6 เดือนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนครอบคลุมทุกด้าน

การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรปราการ มีด้านหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรแผนกธรรมให้ทันสมัย การปรับปรุงหนังสือเรียนให้ทันสมัย ด้านการจัดการเรียนการสอน จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน จัดการเรียนการสอนผสมผสานสาระความรู้ คุณธรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับบทเรียนทำให้น่าสนใจน่าเรียน การใช้สื่อและนวัตกรรมทันสมัยช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียน ด้านเทคนิคการสอน ผู้สอนต้องหาวิธีการให้ทันการเปลี่ยนแปลงในการเปิดกว้าง การจัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลต้องชัดเจน ครอบคลุมเนื้อหาที่เรียน กำหนดเกณฑ์ขอบเขตและออกแบบการวัดและประเมินผล ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธิธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทธิโอ) (2561) พระมหา อัมราช อมรเสวี (เหม้ง) (2561) พบว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 1) ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ครูสอนควรศึกษาทำความเข้าใจ เนื้อหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสอน 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรมีสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน 4) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ควรมีเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลและเครื่องมือที่ทันสมัยและเพียงพอ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

กระบวนการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน มีการจัดประชุมบุคลากรเพื่อวางแผนการเรียนการสอน กำหนดวัตถุประสงค์และขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน 2) ด้านการจัดองค์การ มีการจัดโครงสร้างการบริหารการทำงานที่ชัดเจน เหมาะสมในการทำงาน 3) ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน มี

การจัดสรรเจ้าหน้าที่ตามตำแหน่งภาระบางอย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ 4) ด้านการอำนวยความสะดวก มีการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการดำเนินการเรียนการสอนให้ได้ 5) ด้านการประสานงาน การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว 6) ด้านการรายงาน การสรุปประเมินการเรียนการสอนและการรายงานการดำเนินงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม 7) ด้านงบประมาณ มีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษาให้กับผู้เรียน มีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการในกระบวนการเรียนการสอน โดยการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความคิด และ วิมังสา ความไตร่ตรอง มาพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ผู้สอน ให้มีอิทธิบาท 4 มีความพอใจในการสอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ เพียรหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ ๆ มาช่วยสอนคิดและไตร่ตรองที่จะให้ลูกศิษย์ได้ประสบความสำเร็จจากการเรียน เมื่อนำเอาหลักอิทธิบาท 4 พัฒนาครู และผู้เรียนแล้ว สามารถพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้พัฒนาตามไปด้วย เพราะการพัฒนาต้องพัฒนาบุคลากรก่อน ถึงค่อยไปพัฒนาวัตถุ ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมควรมีนโยบายให้สำนักเรียนมีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย มีการจัดเสริมหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้บวชเป็นเวลาสั้นๆ
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามโครงสร้างการบริหาร และกฎระเบียบของสำนักเรียน
3. มหาเถรสมาคมควรจัดงบประมาณในการสรรหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน ครู อาจารย์ผู้สอน ต้องวางแผนทางในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ชัดเจน เหมาะสมกับเวลา มีการเสริมทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ
2. ครูอาจารย์ผู้สอนให้เหมาะสมสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนอยากเรียนรู้
3. ดำเนินการจัดหาให้ครบถ้วนอย่างเพียงพอต่อความต้องการและจำนวนนักเรียน
4. ครูผู้สอนต้องมีการจัดการเรียนการสอนทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ตามนโยบายการพัฒนากระบวนการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ
2. ควรศึกษากระบวนการในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ
3. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2526). แบบเรียนวิชาสาวกประวัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระครูวิสุทธธีรธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทโธ). (2561). รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมจังหวัดชลบุรี (ดุขภูมินิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีอรรถศาสตร์ มหาอตฺโต. (2560). การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ ภาค 14. วารสาร มจร สังคมปริทรรศน์, 6(2) ฉบับพิเศษ, 239-240.
- พระปลัดปรีชา นนทโก (จุลเจือ). (2560). การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง (ดุขภูมินิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอัมราช อมรเสวี (เหม้ง). (2561). การศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนของครูและนักเรียนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม กรุงเทพมหานคร. วารสารครูศาสตรปริทรรศน์, 5(3), 199-200.
- สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ. (2562). บัญชีรายชื่อผู้เข้าสอบนักธรรมปี 2562. สมุทรปราการ : สำนักงานเจ้าคณะสมุทรปราการ.
- สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. (2543). การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.